

MOGENS MÜLLER

KIRKEN, TEOLOGIEN OG DET GAMLE TESTAMENTE

En personlig rejse i receptionshistorien

EKSISTENSEN

Tidsskriftet Fønix, Årgang 2019, s. 251-258

Turen går til: Den Historisk- Kritiske Republik

Anmeldelse af Mogens Müller, *Kirken, Teologien og Det Gamle Testamente – En personlig rejse i receptionshistorien, Eksistensen 2019.*

Andreas Riis Damgaard, cand.theol.

Dette værk er licenseret under en Creative Commons Kreditering-IkkeKommerciel-IngenBearbejdelse 2.5 Danmark Licens.

Tidsskriftet Fønix
www.foenix1976.dk
ISSN 2446-175X

Turen går til: Den Historisk-Kritiske Republik

Anmeldelse af Mogens Müller, *Kirken, Teologien og Det Gamle Testamente – En personlig rejse i receptionshistorien*, Eksistensen 2019.

1. oktober 2018 kunne man i Kristeligt Dagblad læse en kronik af professor emeritus Mogens Müller. Overskriften lød lakonisk *Det Gamle Testamente hører ikke hjemme i kirkens tekstrække*. Titlen siger klart og tydeligt, hvad Müller mener om den sag. Formålet med denne nye bogudgivelse er at forklare og udlægge denne provokerende helsætning – men ikke ved at argumenterer yderligere for sagen, for bogen er flere steder decideret genbrug fra de skrivelser, der kom i kølvandet på kronikken.

Og hvilket kølvand! Så snart kronikkens overskrift ramte mine øjne, vidste jeg øjeblikkeligt, at Müller havde samlet hammeren op og erklæret åben krig. Snart skulle den ene efter den anden kaste sig ind i diskussionen om, hvad Det Gamle Testamente skal i gudstjenesten.

Kronikkritik: ”sagesløse” kirkegængere

Et par af de mindre rasende og mere kvalificerede indlæg i rækken af forsvarstaler for 1992-ordningens faste brug af Det Gamle Testamente kom blandt andet fra professor i religionsvidenskab Anders Klostergaard Petersen i *Kristeligt Dagblad* 10. oktober 2018 med kronikken *Misforstået opgør med*

Det Gamle Testamente og professor emeritus i gammeltestamentlig eksegese Kirsten Nielsen her i *Tidsskriftet Fønix* 5. oktober 2018 med [Hvad skal vi med det Gamle Testamente i gudstjenesten?](#) Begge retter en god og velargumenteret kritik af Müllers krigserklæring mod den faste læsning af Det Gamle Testamente i gudstjenesterne i Folkekirken. Særligt var Klostergaard Petersens udmærkede billede af en form for *sitz-im-Kultus*-opfattelse i slutningen af kronikken rammende:

Når man i en kristen gudstjeneste læser gammeltestamentlige tekster, filtreres de gennem et nytestamentligt filter og vel i endnu højere grad gennem billedkunstens og salmebogens perspektiv.

Et billede, som Müller indirekte lader til at svare igen på, da han i sin nye udgivelse skriver følgende om den ”sagesløse” og ”ikke teologisk skolede gudstjenestedeltager”, som ikke forstår forskellen på Det Gamle og Det Nye Testamente:

Der er ingen indbyggede filtre af hverken den ene eller anden art, der hindrer hende eller ham i simpelt hen at høre, hvad der bliver læst op. (91)

Dette argument, som altså omhandler sagesløse *lyttere* til de faste gammeltestamentlige læsninger i gudstjenesten, er på sin lidt forsimplede vis den *ene* del af kernen i Müllers argumentation igennem bogens indledende (7-8) og afsluttende kapitler (87-95), som de facto er de eneste steder i bogen, hvor brugen af Det Gamle Testamente i Folkekirkenes gudstjeneste i dag *konkret* behandles og undersøges.

Den *anden* hovedpointe, som fylder stort set hele bogen (9-86), er, at man ikke kan negligere udviklingen inden for bibelforskningen og den fornyede skriftforståelse. Bibelsynet skal og må ifølge Müller bero på de tanker, der har sit udspring i oplysningstiden, og som udfoldede sig konkret i den historisk-kritiske tilgang til de gammeltestamentlige skrifter.

Rejsebeskrivelse

To ting skal understreges i denne forbindelse. For det første er det mit klare indtryk, at den debat, som Müller åbnede op for med sin provokerende og ærlige kronik sidste år, endte med at blive en række monologer i stedet for debatter. For der var ingen, der svarede konkret på Müllers kronik. Den handlede kun om brugen af Det Gamle Testamente i gudstjenesten som fast læsning. Den handlede ikke principielt om brugen af Det Gamle Testamente i gudstjenesten, og derfor er det også komplet uretfærdigt, når så mange med det samme begyndte at råbe af fuld hals og løfte deres røst til hornhøjder, som det hedder et sted i Esajas' bog. Med andre ord var der mange, der talte forbi hinanden, og det blev ærligt talt lidt trættende med de talrige indspark i den teologiske debat, som handlede om "narrativets magiske effekt på evangeliet" eller noget om den "poetiske billedstorm".

Müller taler kun om *faste læsninger* i gudstjenesten, og hvordan de bliver forstået af "sagesløse" kirkegængere som et konkret udtryk for kristendomsforkyndelse. Det mener Müller ikke, at det er, fordi troen på Kristus som den korsfæstede Herre skaber et decideret skel mellem den jødiske bibel og re-

ligion og den kristne bibel og religion. Summa summarum: den nuværende ordning er et udtryk for det, som Müller med et ord, der passer godt til disse tider, kalder for ”bibelimperialisme” (87).

Müller har på mange måder i sin nye bog sagt præcis det samme, som han sagde i kronikker og svar sidste år. En stor del af bogens afslutning er ganske enkelt kopieret fra tidligere artikler og sat ind i bogen. Det er ærgerligt, for det var netop det, man som læser havde set frem til – en uddybning af Müllers konkrete syn på sagerne. Hermed understreger han også selv, at der nok ikke er mere at komme efter; han har allerede sagt, hvad der skulle siges. Af samme grund mener jeg, at man skulle bytte rundt på bogens titel og undertitel, så den hed: ”En personlig rejse i receptionshistorien – Kirken, teologien og Det Gamle Testamente”.

Det leder mig til det andet centrale, der skal understreges. Bogens hoveddel er en decideret gennemgang af en stor del af Müllers tidligere forskning. Man kan, hvis man har læst Müller før, med glæde genkende meget fra hans prisværdige og grundige arbejde med mange solide udgivelser om bibelsk receptionshistorie. Derfor er det også i den grad en *personlig* rejse, vi kommer med på som læsere. Og rejsen skal så opbygge og ægge os til at konkludere sammen med Müller i de sidste kapitler: Det Gamle Testamente har ikke samme status som Det Nye Testamente i Folkekirkens gudstjenestesammenhæng.

Mellemlanding i Berlin: eller noget om Notger Slenczka

Hvis man havde læst Müllers anmeldelse og artikel ”Det Gamle Testaments kanoniske status. Om Professor ved Humboldt Universitet Notger Slenczskas bog *Vom Alten Testament und vom Neuen. Beiträge zur Neuvermessung ihres Verhältnisses*” i *Dansk Teologisk Tidsskrift* årg. 81 Nr. 1, der udkom 3. juli 2018, så kunne man have forudset, at Müllers udgivelse var i planlægningsfasen. Müller er tydeligvis blevet meget inspireret af Slenczka, som med flere udgivelser om Det Gamle Testamente, kirken og kristendommen har skabt vilde debatter og givet anledning til diverse nazi-anklager i Tyskland. Midt i Müllers personlige rejse gennem receptionshistorien lander vi hos Slenczka (51-61). Müller fremlægger med en slags fascination Slenczkas mest radikale argument, at Det Gamle Testamente bør have samme status som de apokryfe tekster – et synspunkt, som Slenczka mener, at Friedrich Schleiermacher og Adolf von Harnack allerede har argumenteret for.

Dette visit midt på rejsen i receptionshistorien er centralt, da Müllers hovedpointer på sin vis er moduleret rundt om Slenczkas kritik og diskussion af Det Gamle Testaments kanoniske status. Müller overtager under alle omstændigheder det klareste og mest lakoniske i Slenczkas teologi: Det Gamle Testamente er den jødiske skrift, den tilhører Israels Folk, som aldrig kan være de kristne. Dette er efter deres opfattelse den naturlige konsekvens af den historisk-kritiske bibelforskning.

Destinationen: landet der flyder med teflonargumenter

Vi ender ganske enkelt i den historiske-kritiske bibelforskningens ende af det teologiske landkort. Det er som altid et sted, der er underligt og vigtigt på samme tid. For der skal ikke herske tvivl om, at denne forskning har være altafgørende og yderst centralt for vores nutidige opfattelse af teologi. Det frustrerende er, at man med denne "skole" inden for teologien opbygger argumenter, som er fuldkommen teflonbelagte. Derfor er det også svært at ramme Müller argumentation, selvom man er meget uenig med ham.

Det virker absurd, når Müller gang på gang på forskellige måder skriver, at påstanden om, at kristendommen har den sande udlægning af Det Gamle Testamente, er den reneste, pureste "bibelimperalisme". For hvem var Jesus Kristus egentligt, hvis han ikke var Ham, der var forjættet om i Skriften? Dertil har Müller naturligvis historisk-kritiske argumenter klar, som gør det svært at komme videre. Alligevel er der visse underlige elementer i Müllers argumentation, hvad angår dette klassisk spørgsmål, som så mange har brændt fingrene på i kirkehistorien.

Eksempelvis skriver Müller følgende i indledningen til bogen:

Selvfølgelig kan der i Højmesse læses fra Det Gamle Testamente, når det giver "kristelig" mening, som f.eks. de læsninger fra Esajas' Bog, der også før 1992 havde deres plads i adventstiden. Det er som fast læsning, at det bliver problematisk (8).

Hvorfor kan man godt bruge disse steder, disse forjættelser, i gudstjenesten og kæde dem sammen med Jesus Kristus, når resten ikke holder? Er det ikke præcis den form for ”cherry picking”, som Müller selv på sin vis kritiserer? Hvorfor er enkelte af Esajas’ bogs messiansk-formbare passager mere i orden end andre tekster fra Det Gamle Testamente?

I denne sammenhæng lader der til at være et form for traditionsargument eller sentimentalitetsargument, som forekommer at være en underlig plet på de teflonbelagte argumenter. Hvorfor er det så centralt, om læsningen er fast eller ej? Müllers argument er, som tidligere påpeget, at ”de sagesløse” kirkegængere kunne ende med den opfattelse – uagtet alle former for regibemærkninger og liturgiske indramninger – at der var en lighed mellem den gammeltestamentlige læsning og de to nytestamentlige. Men hvorfor må man så godt læse noget af det op i adventstiden? De samme forjættelser, som Müller i slutningen af bogen kalder for ”underligt hjemløse” (90) i teologien i dag. Det må konstateres, at der til trods for det meget skudsikre i Müllers historisk-kritiske argumentation alligevel eksisterer visse uafklarede pletter.

Tilfreds på rejsen?

Ja. Og nej. Nærmere kan man sige, at Müller med sin nye udgivelse giver en glimrende manual til at forstå et stort og vigtigt felt inden for eksegese – og til at forstå Müllers forskning i øvrigt. Desuden gør han mange af de kritiske røster til skamme ved på sin vis at udbygge og gentage de holdninger, som han allerede har ytret. Men det er på samme tid bogens

svaghed. Der er ikke meget nyt under solen. Slægtskabet til Slenzckas forskning er blevet tydeligere, og argumentet er sat helt på spidsen, når Müller taler om et decideret skel mellem ”to forskellige religioner” (95), men ellers er de afsnit af bogen, som rent faktisk omhandler det konkrete syn på Det Gamle Testaments relation til Folkekirken i dag, som nævnt meget lig – for ikke at sige deciderede kopier af – de udtalelser, som Müller allerede er kommet med flere steder.

Desuagtet er selve bogens kerne – den idiosynkratiske og veloplagte rejse igennem receptionshistorien med historisk-kritiske øjne – god. Men der er noget lidt mystisk i forståelsen af de almindelige kirkegængeres formåen og i den opfattelse, at man inden for kirken ikke i en fast ramme kan understrege den almindelige, kirkelige opfattelse – at Det Gamle Testamente er en del af kanon på trods af oplysningstidens og den kritiske-historiske bibelforsknings mellemkomst.

Sandhedsperspektivet har, som Müller også understreger det, altid haft en konkret forbindelse til trosperspektivet. I den forbindelse er det på trods af Müllers personlige rejsebog svært at se, hvorfor det er umuligt at tro på, at Det Gamle Testaments skrifter overordnet set peger på forandringen og forløsningen i Kristus, som er Gud selv, når man har et indgående kendskab til kanons tilblivelse.

Uanset hvad præsenterer Müller dog med sin nye bog en interessant og minimalistisk teologisk overbevisning, som utvivlsomt har sin relevans i den teologiske diskussion.